

Streszczenie

Przedmiotem rozważań niniejszej pracy są indywidualne i środowiskowe uwarunkowania rozwoju młodzieży w obszarze poznawczym, emocjonalnym i społecznomoralnym. W badaniach, oprócz nastolatków wychowujących się w rodzinnej pieczy zastępczej (rodziny spokrewnione i niespokrewnione z dzieckiem), uczestniczyła też młodzież dorastająca w rodzinach biologicznych. Pozwoliło to dokonać porównania osiągnięć rozwojowych dzieci o odmiennych losach życiowych oraz wychowywanych w różnych środowiskach rodzinnych, co było głównym celem pracy. Analizy badawcze były rozważane w kontekście koncepcji pozytywnego rozwoju młodzieży wyrastającej z przekonania, że każde dziecko ma wrodzony potencjał do rozwoju i szanse właściwej adaptacji do wyzwań dorosłości (Benson i in. 2006). Przedstawioną koncepcję uzupełniają teorie prężności psychicznej (Ogińska-Bulik, Juczyński, 2011) oraz postaw rodzicielskich M. Płopy (2011) i model kołowy rodziny D. H. Olsona (1982, 1985, 2003).

W badaniu uczestniczyło 101 dzieci i 101 opiekunów, z czego 73 nastolatków brało udział w dwóch pomiarach. Porównanie poziomu kompetencji mierzonych w pierwszym etapie badawczym wskazuje, że badane dzieci wychowujące się w rodzinach naturalnych (n=36) nie różnią się od wychowanków rodzinnej pieczy zastępczej (n=65). Jednakże w ocenach badanych nastolatków zanotowano wyższy poziom zrównoważonej spójności, zrównoważonej elastyczności i komunikacji w rodzinie zastępczej niż naturalnej. Wyższy jest także wskaźnik ogólnego zrównoważenia rodziny i wskaźnik elastyczności, a niższy poziom niezwiązania. Ojcowie zastępczy cechują się wyższym natężeniem postawy nadmiernie ochraniającej w porównaniu do ojców naturalnych. Porównanie poziomu kompetencji w dwóch punktach czasowych wskazuje na różnice pomiędzy nastolatkami w zakresie wielkości zmiany w poziomie kompetencji poznawczych i społeczno-moralnych. Adolescenci z rodzin naturalnych (n=32) w porównaniu do wychowanków przebywających w rodzinach zastępczych (n=41) osiągnęli większą zmianę. Dla rozmiaru zmiany w tych obszarach mają znaczenie prężność psychiczna oraz wybrane postawy rodzicielskie, jednak to typ środowiska wychowawczego w największym stopniu różnicuje wielkość zmiany w badanych kompetencjach. Ponadto w drugim pomiarze matki biologiczne cechują się wyższym nasileniem postawy nadmiernie ochraniającej w porównaniu do matek zastępczych. Analizy badawcze sugerują, że rodziny zastępcze są dobrze postrzegane przez wychowanków, o czym świadczą oceny systemu rodziny i postaw rodzicielskich, a opiekunowie zastępczy starają się przygotować nastolatków do procesu usamodzielnienia, co jest widoczne w analizach postawy nadmiernie ochraniającej.

Słowa kluczowe: kompetencje poznawcze, emocjonalne i społeczno-moralne; prężność psychiczna; postawy rodzicielskie; system rodziny; rodziny zastępcze.

Abstract

The subject of this study are individual and environmental determinants of youth development

in the cognitive, emotional, and socio-moral area. Apart from adolescents growing up in family foster care (families related and not related to the child), also young people growing up in biological families participated in the research. This made it possible to compare the developmental achievements of children with different fate in life and raised in various family environments, which was the main goal of the thesis. Research analyzes were considered in the context of the concept of positive youth development of emerging from the belief that each child has an innate potential for development and the chance of proper adaptation to the challenges of adulthood (Benson et al. 2006). The presented concept is complemented by theories of mental resilience (Ogińska-Bulik, Juczyński, 2011) and parental attitudes by M. Plopa (2011) and the Circumplex model of Family Systems by D. H. Olson (1982, 1985, 2003). 101 children and 101 caregivers participated in the study, 73 of whom were teenagers in two of the measurements. The comparison of the level of competences measured in the first stage of the research shows that the surveyed children growing up in natural families (n = 36) do not differ from those of foster care (n = 65). However in the assessments of the adolescents surveyed, a higher level of balanced cohesion, balanced flexibility and communication in the foster family was noted than in the natural one. The index of overall family sustainability and the index of flexibility are also higher, and the level of non-bondage is lower. Foster fathers are characterized by a higher intensity of over-protective posture compared to natural fathers. The comparison of the level of competences at two time points shows differences between adolescents in terms of the size of the change in the level of cognitive competences and sociomoral.

Adolescents from natural families (n = 32) compared to charges residing in foster families (n = 41), they achieved a bigger change. Mental resilience and selected parental attitudes are important for the size of changes in these areas, but it is the type of educational environment that differentiates the size of the change in the competences under study to the biggest extent. Moreover, in the second measurement, biological mothers are characterized by a higher intensity of over-protective posture compared to foster mothers. Research analyzes suggest that foster families they are well perceived by the foster-children, as evidenced by the assessments of the family system and parental attitudes, and foster caregivers try to prepare the teenagers to the process of self-empowerment, which is visible in the analyzes of the excessively protective attitude.

Keywords: cognitive, emotional and socio-moral competences; resilience; parental attitudes; family system; foster families.